

ШҮҮХИЙН ЕРӨНХИЙ ЗӨВЛӨЛ

НЭЭЛТТЭЙ
НИЙГЭМ
ФОРУМ

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч (гарын авлага)

Улаанбаатар
2015 он

DDC
347'023
Т-727

Зохиогч: Н.ТУЯА
МҮИС-ын ХЗС-ийн Практик
сургалтын тэнхимийн эрхлэгч,
Шүүхийн ерөнхий зөвлөл

Зураач: О.ТОДБАЯР

Хянан тохиоддуулсан: П.БАДАМРАГЧАА
Нээлттэй Нийгэм Форумын
Засаглалын хөтөлбөрийн менежер

Ц.СОЁЛМАА
ШЕЗ-ийн Шүүхийн Иргэдийн
төлөөлөгчийн асуудал хариуцсан
референт

Д.МӨНГӨНТУУЛ
ШЕЗ-ийн Бодлогын асуудал хариуцсан
референт

С.ЭНХБАЯР
ШЕЗ-ийн Шүүхийн захиргааны
хэлтсийн дарга, Шүүхийн захиргааны
удирдлагын газрын даргын
албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч

*Энэхүү гарын авлагыг Нээлттэй Нийгэм Форумын санхүүжилтээр
бэлтгэж хэвлэв.*

ISBN 978-99973-0-529-9

© Зохиогчийн эрх: Н.Туяа ба Шүүхийн ерөнхий зөвлөл

ӨМНӨХ ҮГ

Юуны өмнө шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцохоор сонгогдсон Танд баяр хүргэе. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан шүүхийн шинэтгэл, түүний хүрээнд батлагдсан Шүүхийн тухай багц хуулийн нэг болох Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль хэрэгжиж эхэлж байна. Энэ хууль бодитоор хэрэгжихэд иргэн таны идэвх, санаачилга, үүрэг оролцоо, дуу хоолой нэн чухал шаардлагатай билээ.

Шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцож, таны дуу хоолой шүүхэд хүрснээр таны эрх зүйн мэдлэг дээшлэхээс гадна шүүн таслах ажиллагаанд иргэдийн оролцоо, хяналтыг бий болгох, шүүхийн үйл ажиллагаа олон нийтэд ил тод, нээлттэй болох, улмаар иргэдийн итгэлийг хүлээсэн үр нөлөөтэй, хариуцлагатай шүүхийн тогтолцоо бүрдэхийн зэрэгцээ шударга ёсыг тогтооход ихээхэн ач холбогдолтой юм.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч гэдэг ойлголт нь цоо шинэ зүйл биш бөгөөд өмнө нь анхан шатны шүүхэд цөөн тооны иргэдийн төлөөлөгч энэ ажлыг тогтмол гүйцэтгэсээр ирсэн. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийг хэрэгжүүлж эхэлснээр дээрх хуучин тогтолцоог халж, олон нийт, иргэн хуулиар олгогдсон энэхүү эрхээ эдлэхийн зэрэгцээ хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэх боломж, нөхцөл бүрдэнэ.

Шүүхийн шинэчлэл нь таны оролцооноос ихээхэн хамаарах тул сонгогдсон шүүх хуралдаанд идэвхтэй, хариуцлагатай оролцоорой. Танд амжилт хүсье.

Хүндэтгэсэн,
Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гүйцэтгэх
нарийн бичгийн дарга Т.Мэндсайхан (Ph.D)

ТА ШҮҮХИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧӨӨР СОНГОГДОО

I БҮЛЭГ

1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч гэж хэн бэ?

Та эрх зүйн маргааныг шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд тухайн шүүхийн харьяаллын нутаг дэвсгэрт амьдран сууж буй нийт иргэдийг төлөөлөн оролцох “Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч”-ийн хариуцлагатай

ажилд сонгогдоо. Юуны өмнө танд “Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч” гэж хэн болох тухай товч тайлбарлая.

Монгол Улсын Их Хурлаас 2012 оны 05 дугаар сарын 27-ны өдөр шүүх эрх мэдлийн шинэчлэлийн ажлын хүрээнд Шүүхийн тухай багц хуулиудыг баталсны нэг нь “Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль” юм. Энэ хуулиар шүүх засаглал дахь нээлттэй, ил тод байдлыг хангах, шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөллийг оролцуулах, тэдний санаа бодлыг сонсох зорилгоор эрх зүйн хэрэг маргааныг анхан шатны журмаар, гурван шүүгчийн бүрэлдэхүүнтэй хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчийг оролцуулах, түүнтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч гэж анхан шатны шүүхээр эрүүгийн, иргэний болон захиргааны

хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд иргэд, олон нийтийг төлөөлөн оролцохоор сонгогдсон Монгол Улсын иргэнийг ойлгоно. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч нь шүүх хуралдаанд оролцохдоо идэвхгүй, хариуцлагагүй “ажиглагч”-ийн байр сууринаас бус, тухайн хэргийн үйл баримт, шүүгдэгч буюу зохигчийн гэм буруугийн талаар дүгнэлт өгөх шүүх хуралдааны оролцогч болдгоороо онцлогтой юм.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдох нь шүүх хуралдаанд оролцож байх байнгын ажил үүрэг биш. Та зөвхөн тухайн тохиолдлыг шийдвэрлэх хуралдаанд шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх үүрэгтэйгээр оролцоно. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд заасны дагуу иргэн Та жилд нэг удаа л шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдоно.

2. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчид тавигдах шаардлага

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр ажиллах иргэнд тавигдах шаардлагыг Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд тодорхой заасан байдаг. Үүнд:

Монгол Улсын
иргэн байх

25 нас хүрсэн байх

Эрх зүйн бүрэн
чадамжтай байх

Ял шийтгүүлж
байгаагүй байх

Монгол хэлээр
чөлөөтэй ярьж,
ойлгодог байх

Тухайн анхан шатны
шүүхийн харьяаллын
нутаг дэвсгэрт байнга
оршин суудаг байх

Сонгогдох үедээ
эрүүгийн байцаан
шийтгэх, иргэний
болон захиргааны
хэрэг хянан
шийдвэрлэх
ажиллагааны хэргийн
оролцогч бус байх

Сүүлийн нэг жилийн
хугацаанд иргэдийн
төлөөлөгчөөр
шүүх хуралдаанд
оролцоогүй байх

3. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн сонгон шалгаруулалт

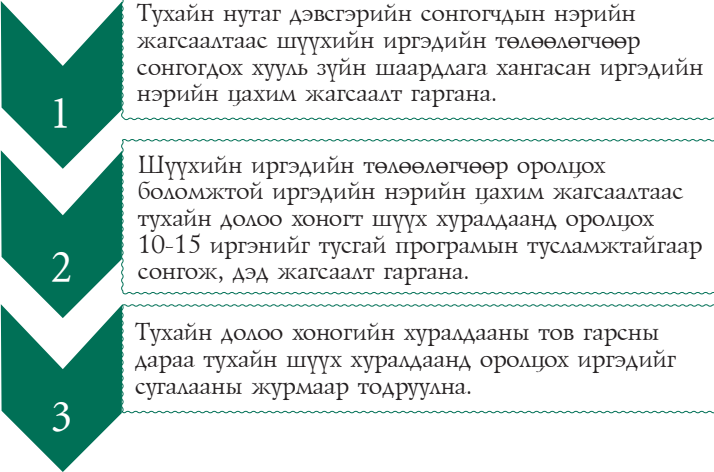
Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдох шаардлага хангасан иргэдээс тухайн шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцох иргэнийг сонгох ажиллагааг Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль болон Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн баталсан журмаар тодорхой зохицуулсан байдаг.

Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс тухайн орон нутгийн хүн амын тоог үндэслэн баталсан жишиг тоог харгалзан иргэдийн төлөөлөгчийн нэрийн жагсаалтыг тухайн орон нутгийн анхан шатны шүүхийн тамгын газраас нутгийн захиргааны байгууллагатай хамтран гаргана. Ингэхдээ эхлээд шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр ажиллах боломжтой иргэдийн нэрийг тухайн нутаг дэвсгэрийн сонгогчдын нэрийн жагсаалтаас гаргана.

Шүүхийн тамгын газар иргэдийн төлөөлөгчийн нэрийн жагсаалтад нэр нь орсон иргэнийг иргэдийн төлөөлөгчийн шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгаж, мэдээллийн сан бүрдүүлнэ. Иргэдийн төлөөлөгчийн нэрийн нэгдсэн жагсаалтыг Шүүхийн ерөнхий зөвлөл баталж, цахим програмд нэрсийг байршуулна. Баталсан иргэдийн төлөөлөгчийн жагсаалтаас шүүхийн тамгын газар хуралдаанд оролцуулах, иргэний төлөөлөгчийг сонгох ажлыг зохион байгуулна. Нэрийн нэгдсэн жагсаалтаас тухайн долоо хоногт шүүх хуралдаанд оролцох 10-15 иргэнийг тусгай програмын тусламжтайгаар, санамсаргүй аргаар сонгож дэд жагсаалт бүрдүүлнэ. Тухайн долоо хоногийн шүүх хуралдааны тов гарсны дараа дэд жагсаалтад орсон иргэдээс шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцох иргэнийг сугалааны журмаар сонгодог. Энэхүү “тохиолдлын” зарчимд суурилсан сонгон шалгаруулах ажиллагааны үр дүнд тухайн шүүх хуралдаанд оролцох иргэдийн төлөөлөгчөөр Та сонгогдсон байна. Сонгон шалгаруулахдаа үндэс угсаа,

арсны өнгө, хүйс, нийгмийн байдал, хөрөнгө чинээ, боловсролоор ялгаварлан гадуурхахыг хориглоно.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийг сонгох ажиллагааны үе шат

4. Шүүхийн мэдэгдэх хуудас

Иргэдийн эрх зүйн мэдлэг дутмаг байдалтай холбоотойгоор “Шүүх” гэдэг үгийг сонсмогц ямар нэгэн таагүй, сөрөг сэтгэгдэл төрөх, шүүх ажиллагаанд ямар нэг хэлбэрээр оролцохоос айх, төвөгшөөх, түүнээс аль болох хол байхыг хүсэх зэрэг буруу ойлголт түгээмэл байдаг. Эрх зүйт нийгэмд амьдарч буй иргэн та хэний ч зөрчигдсөн эрхээ хамгаалуулах шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцож магадгүй учраас санаа зовох, цэрвэх шаардлагагүй.

Шүүхийн мэдэгдэх хуудас гэдэг нь таныг шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн хувиар шүүх хуралдаанд орохоор сонгогдсоныг албан ёсоор мэдэгдэж буй мэдэгдэл юм.

Та шүүхийн мэдэгдэх хуудас хүлээн авснаар энэхүү үнэт цагийг ашиглан танд хуулийн мэдлэгээ дээшлүүлэх боломж нээгдэх юм. Мэдэгдэлд таны оролцох шүүх хуралдааны огноо, цагийг заасан байна.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон тухай мэдэгдэх хуудсыг танд биечлэн гардуулж, гарын үсэг зуруулдаг. Хэрэв тодорхой шалтгааны улмаас биечлэн гардуулах боломжгүй тохиолдолд энэ тухай утсаар мэдэгдэж болно. Утсаар мэдэгдсэн тохиолдолд мэдэгдэх хуудсыг биечлэн хүлээн авсантай нэгэн адил тооцогдох учир хариуцлагатай, анхааралтай хандаж, шүүх хуралдааны товыг сайтар лавлах нь зүйтэй.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон иргэнд энэ тухай мэдэгдлийг ажлын 5-аас доошгүй хоногийн өмнө мэдэгддэг. Ажлын 5-аас доошгүй хоногийн өмнө мэдэгдэж байгаа нь танд шүүх хуралдаанд оролцохын тулд хувийн болон албан ажлаа зохицуулах, шүүх хуралдаанд бэлтгэх боломжийг олгох зорилготой болно.

Та шүүх хуралдаанд оролцох тухай мэдэгдэх хуудас хүлээн авснаар хуралдаанд оролцох боломжтой эсэхээ сайтар нягтлан үзэж, нухацтай хандах нь зүйтэй. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон иргэн нь зөвхөн хуульд заасан хүндэтгэн үзэх шалтгаан байгаа тохиолдолд л шүүх хуралдаанд оролцохоос чөлөөлөгдөх боломжтой. Хэрэв Та хуульд заасан хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас шүүх хуралдаанд оролцох боломжгүй бол энэ тухайгаа шүүхийн тамгын газарт нэн даруй мэдэгдэх ёстойг анхаарна уу.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд зааснаар дараах тохиолдлыг хүндэтгэн үзэх шалтгаанд тооцно.

1. Эмнэлгийн магадлалаар баталгаажсан эрүүл мэндийн нөхцөл байдлын улмаас шүүх хуралдаанд оролцох боломжгүй болсон.

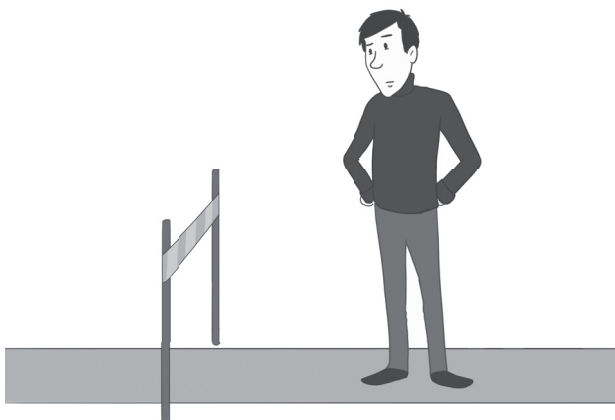

2. Ажил олгогчийн баталгаажуулсан албан томилолттой байсан.

3. Бага насны хүүхэд болон бусад этгээдийг асран хамгаалж байгаа бөгөөд энэ талаар хорооны Засаг даргын тодорхойлолттой.

4. Хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаантай (хөл хорионд орсон, гэнэтийн болон давагдашгүй хүчин зүйлийн нөлөөнд орсон зэрэг).

5. Та өөрийн эрхэлдэг ажлаа хэрхэн зохицуулах вэ?

Та шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцохоор сонгогдсон тухай мэдэгдэх хуудас хүлээн авмагц хуульд заасан хүндэтгэн үзэх шалтгаан байхгүй бол хуралдаанд оролцох боломжтой тухайгаа шүүхийн тамгын газарт мэдэгдэнэ. Ингэснээр шүүхийн тамгын газраас таны ажил олгогчид шүүх хуралдааны өмнө энэ талаар мэдэгдэл хүргүүлдэг учир Та “ажил таслах болох нь” гэж санаа зовох шаардлагагүй.

Ажил олгогч тань шүүхийн тамгын газрын мэдэгдлийг хүлээн авснаар иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцох болсон ажилтандаа чөлөө олгож, аливаа байдлаар саад учруулахгүй байх үүрэг хүлээдэг. Хэрэв ажил олгогч нь энэ үүргээ зөрчиж, иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон ажилтанд чөлөө өгөхгүй байх, шүүх хуралдаанд оролцох боломжоор хангаагүй тохиолдолд Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд заасан хариуцлага болох нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг гурваас дөрөв дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгийн

торгууль төлнө. Монгол Улсын Засгийн газраас 2013 оны 04 дүгээр сарын 11-ний өдрийн 07 дугаар тогтоолд заасны дагуу нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсийг 192.000 төгрөг байхаар тогтоосон болно.

ТА ШҮҮХ ХУРАЛДААНД ХЭРХЭН БЭЛТГЭХ ВЭ?

1. Шүүх хуралдаанаас өмнө хэргийн материалтай танилцах

Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хуулиудаар иргэдийн төлөөлөгч танд хэргийн материалтай танилцах, түүнээс тэмдэглэл хийх эрх олгогдсон. Хэргийн материалтай танилцах эрх нь танд мэдэгдэх хуудас очсоноос хойш үүсэх юм. Хэргийн материалтай танилцах нь Та шүүгдэгч, зохигчийн гэм буруугийн талаар мэдээлэлтэй болж, шүүх хуралдаан дээр тэдний мэтгэлцээнийг сонсож, харьцуулан өөрийн дүгнэлтээ гаргахад ач холбогдолтой.

2. Та шүүх хуралдаанд юу авч очих шаардлагатай вэ?

Та шүүх хуралдаанд ирэхдээ шүүхийн мэдэгдэх хуудас болон иргэний үнэмлэхээ заавал авчирна. Хэрэв иргэний үнэмлэхээ хаяж, гээгдүүлсэн болон сунгалт хийлгүүлэхээр Улсын бүртгэлийн албанд өгсөн байгаа зэрэг шалтгаанаар таны иргэний үнэмлэх байхгүй тохиолдолд харьяа дүүргийнхээ Иргэний бүртгэлийн албанаас болон ТҮК машинаас иргэний үнэмлэхийн лавлагаа авчрах шаардлагатай.

Харин шүүх хуралдааны үеэр гар утас хэрэглэх, ном сонин уншихыг хориглоно.

3. Та шүүх хуралдааны өдөр хэрхэн хувцаслах вэ?

Ер нь шүүх хуралдааны хувцаслалтын дүрэм гэж байхгүй. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч нь хэдийгээр шүүх хуралдааны оролцогч боловч тусгайлсан өмсгөл өмсдөггүй. Түүнчлэн иргэдийн төлөөлөгч нь костюм, зангиа, юбка зэрэг ёслолын хувцас заавал өмсөх албагүй. Ерөнхийдөө өөрт эвтэйхэн байдлаар хувцаслах нь зүйтэй. Гэхдээ биеийн ихэнх хэсэг ил гарсан буюу хэт задгай, гэмт хэргийн шинжтэй үйлдлийг сурталчилсан үг хэллэг, дүрс, зураг бүхий хувцас өмсөх нь зохимжгүй болохыг анхаарна уу. Таны хувцаслалт шүүх болон шүүх ажиллагааг хэрхэн хүндэтгэж буйг тань илэрхийлнэ.

ШҮҮХ ХУРАЛДААНЫ ТОВЛОСОН ӨДӨР ИРЛЭЭ

1. Та шүүх хуралдаанаас ямар хугацааны өмнө шүүхийн байранд ирэх ёстой вэ?

Та шүүх хуралдаан болох цагаас доод тал нь нэг цагийн өмнө ирсэн байх ёстой. Шүүх хуралдаан болох цагийг тулгаж ирснээр хуралдаанаас өмнө хийгдэх ёстой ажлууд амжихгүй болох, ингэснээр шүүх хуралдаан товлосон цагаасаа хоцрох, хойшлогдох зэрэг олон сөрөг үр дагаварт

хүргэж болзошгүй тул Та замын хөдөлгөөний ачаалал, түгжрэл зэргийг сайтар тооцож, цагаа зөв төлөвлөнө үү.

2. Та шүүхийн байранд ирээд хэнтэй уулзах ёстой вэ?

Та шүүхийн байранд ирээд шүүхийн тахрын ажилтантай уулзаж, шүүхийн мэдэгдэх хуудас, иргэний үнэмлэхээ үзүүлнэ. Үүний дараа

шүүхийн тахрын ажилтан таныг шүүхийн тамгын газрын ажилтантай уулзуулна. Шүүхийн тамгын газрын ажилтан нь шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийг тусгайлан бэлтгэсэн өрөөнд байлгаж, холбогдох бэлтгэл ажлыг хангана.

3. Шүүх хуралдаан эхлэхээс өмнө мэдэж авах, анхаарах зүйлс

Та шүүх хуралдаан эхлэхээс өмнө өөрийн эдлэх эрх, хүлээх үүрэг, түүнчлэн шүүх хуралдааны дэгийн талаар мэдэх шаардлагатай. Энэ талаарх мэдээллийг Шүүхийн зохион байгуулалт хариуцсан мэргэжилтэн шүүх хуралдаан болохоос өмнө танилцуулна.

Мөн дээрх мэдээллийг гарын авлага унших, богино видео хичээл үзэх зэрэг хэлбэрээр авч болно. Эдгээр мэдээлэл нь Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн www.judcouncil.mn цахим хуудаснаа тавигдсан байх бөгөөд Та мэдэгдэх хуудас авсны дараа энэхүү цахим хуудаснаас шаардлагатай мэдээллийг цаг гарган судлах хэрэгтэй.

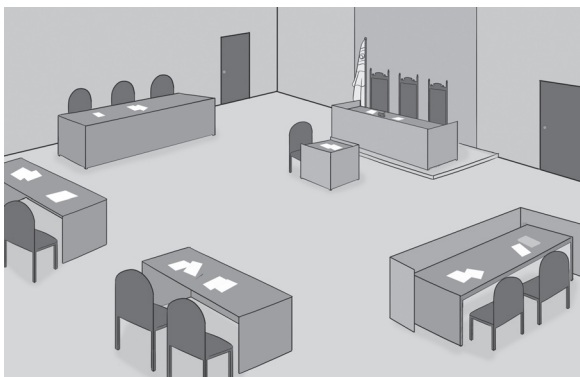
Шүүх хуралдааны дэгийн дагуу хуралдаан эхлэхээс өмнө гар утсаа заавал унтраах шаардлагатай. Түүнчлэн шүүх хуралдааны тасралтгүй явагдах зарчмыг хангах үүднээс хуралдаан эхлэхээс өмнө хооллох, бие засах, шаардлагатай бол утсаар ярих зэргээр хувийн бэлтгэлээ сайтар хангах нь зүйтэй. Шүүх хуралдаан удаан хугацаагаар үргэлжлэх тохиолдолд даргалагч шүүгчийн зөвшөөрлөөр завсарлага авч хооллох, түр гаргах боломжтой.

Та тухайн хэргийн оролцогч нартай ашиг сонирхлын аливаа зөрчилгүй гэдгээ урьдчилан мэдэх ёстой. Ашиг сонирхлын зөрчлийг шүүхийн тамгын газраас гаргаж өгөх тусгай маягтын дагуу мэдэгдэнэ. Ашиг сонирхлын зөрчилтэй тохиолдолд тухайн шүүх хуралдаанд оролцож болохгүй гэдгийг анхаарах хэрэгтэй.

4. Шүүх хуралдааны нийтлэг дэг

Та эрүү, иргэн, захиргааны хэргийн анхан шатны шүүх хуралдааны алинд ч шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сууж болно. Эдгээр гурван хуралдаан нь тус тусын хуулиар зохицуулагдсан шүүх хуралдааны дэг, үйл явцын дагуу явагддаг хэдий ч дараах нийтлэг дэгийг баримталдаг. Үүнд:

1. Шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүнийг танхимд орж ирэхэд хуралдааны танхимд байгаа хүмүүс бүгд босож шүүхэд хүндэтгэл үзүүлнэ.
2. Шүүх хуралдаанд оролцогчид шүүхэд хандаж мэдүүлэг өгөх, үг хэлэхдээ суудлаасаа босно.
3. Шүүх хуралдаанд оролцогч нь хүндэтгэх шалтгаантай бол хуралдаан даргалагчийн зөвшөөрөлтэйгөөр суугаагаар мэдүүлэг өгч, үг хэлж болно.
4. Шүүх хуралдаанд оролцогч болон шүүх хуралдааны танхимд байгаа бусад иргэн шүүх хуралдааны дэг сахих талаар хуралдаан даргалагчаас гаргасан шийдвэрт захирагдана.
5. Насанд хүрээгүй этгээдийг шүүх дуудаагүй бол шүүх хуралдаанд оруулахгүй.
6. Улсын яллагч, өмгөөлөгч, бусад оролцогч шүүхийн шийдвэр уншиж сонсгоход байлцана.

ТА ШҮҮХ ХУРАЛДААНД ХЭРХЭН ОРОЛЦОХ ВЭ?

IV БҮЛЭГ

1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн тангараг

Шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцох явдал нь шүүхэд хандах олон нийтийн итгэлийг нэмэгдүүлэх, шүүхээр хэрэг, маргааныг хянан хэлэлцэх ажиллагааны ил тод, нээлттэй байдлыг хангах, шүүх шийдвэр гаргахдаа иргэдэд алагчлалгүй, тэгш хандах хуулийг баримтлах зарчмыг хэрэгжүүлэхэд иргэн таны оруулж буй хувь нэмэр мөн.

Шүүх хуралдааны иргэдийн төлөөлөгч танд хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийн нэг нь шүүх хуралдаан эхлэхээс өмнө тангараг өргөх ажиллагаа юм.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд заасны дагуу шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч нь шүүх хуралдаан эхлэхээс өмнө хуралдааны танхимд Монгол Улсын төрийн сүлдэнд тангараг өргөнө.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч нь тангараг өргөхдөө *“Иргэдийн төлөөлөгч би хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёс, хуулийг дээдлэн, хэрэг маргааны талаар хэнээс ч хараат бусаар дүгнэлт гаргахаа батлан тангараглая. Миний бие өргөсөн тангаргаа зөрчвөл хуульд заасан хариуцлага хүлээнэ.”* гэсэн тангаргийн үгийг тод чанга дуудаж, Монгол Улсын төрийн сүлдэнд мэхийн ёсолдог. Дараа нь урьдчилан бэлтгэсэн тангаргийн хуудсыг бөглөж, гарын үсэг зурна. Таны бөглөсөн тангаргийн хуудсыг хавтаст хэрэгт хавсаргана.

Таныг тангараг өргөх үед шүүх бүрэлдэхүүн болон шүүх хуралдааны оролцогчид, танхимд байгаа хүмүүс бүгд босож хүндэтгэл үзүүлнэ.

Тангараг өргөх ажиллагаа нь шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч хүн шударга ёс, хуулийг дээдлэн хараат бус байх, өргөсөн тангаргаа зөрчсөн тохиолдолд хуульд заасан хариуцлага хүлээх учрыг илтгэн төрийн сүлдэндээ андгайлж буй хүндэтгэлийн арга хэмжээ юм.

2. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдсон иргэн Та эрүү, иргэн, захиргааны хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхэд ямар нэг хувийн ашиг сонирхолгүй, ашиг сонирхлын аливаа зөрчилгүй оролцох нөхцлийг бүрдүүлэхийн тулд шүүх хуралдааны оролцогчдоод уг хуралдаанаас сайн дураараа татгалзан гарахыг хуулиар үүрэг болгосон байдаг. Та хэргийн оролцогчидтой төрөл садан, гэр бүлийн харилцаатай, хэрэг, маргааныг шийдвэрлэхэд нөлөөлөх хувийн ашиг сонирхол байгаа тохиолдолд уг шүүх хуралдаанд оролцохоос өөрөө, сайн дураараа татгалзан гарах ёстой. Эрүү, иргэн, захиргааны хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанаас Та өөрөө сайн дураараа татгалзан гараагүй тохиолдолд шүүх хуралдааны бусад оролцогч таныг татгалзан гаргах тухай үндэслэл бүхий хүсэлтээ гаргах эрхтэй.

Ямар шалтгааны улмаас шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах ёстой вэ?

1. Урьд нь хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд зохигч, гуравдагч этгээд, тэдгээрийн төлөөлөгч, гэрч, хохирогч, иргэний нэхэмжлэгч, иргэний хариуцагч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрчээр оролцож байгаа, эсхүл оролцохоор бол;
2. Шүүгч болон шүүх хуралдаанд оролцогчтой гэр бүлийн болон садан төрлийн холбоотой бол;
3. Гэмт хэргийн гэрч, хохирогч, иргэний нэхэмжлэгч, иргэний хариуцагчийн хувиар хэрэгт оролцож байгаа бол.

Дараах албан тушаалын хүмүүс таныг иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцуулахаас татгалзан гаргах тухай хүсэлт гаргах эрхтэй. Үүнд:

1. Улсын яллагч
2. Өмгөөлөгч
3. Шүүгдэгч, түүний өмгөөлөгч
4. Хохирогч, түүний өмгөөлөгч
5. Иргэний нэхэмжлэгч
6. Иргэний хариуцагч
7. Иргэний нэхэмжлэгч, хариуцагчийн хууль ёсны төлөөлөгч
8. Гуравдагч этгээд.

Таныг татгалзан гаргах тухай хүсэлтийг сонсоод үндэслэлтэй эсэх талаар Та тайлбар өгч болно. Татгалзан гаргах тухай хүсэлтийг хангах эсэхийг шүүх бүрэлдэхүүн буюу шүүгчид зөвлөлдөх тасалгаанд хэлэлцэж тогтоол гаргаж шийдвэрлэнэ.

Таныг татгалзан гаргах хүсэлтийг хэдийд гаргах боломжтойг сайн мэдэж байх нь чухал юм. Хуульд зааснаар иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах хүсэлтийг гаргах эрх бүхий оролцогчид нь энэ тухай хүсэлтээ шүүх хуралдаан эхлэхээс өмнө гаргана. Гэвч татгалзан гаргах үндэслэл шүүх хуралдааны явцад тогтоогдвол тухайн үед шүүх хуралдаан даргалагчид мэдэгдэх үүрэгтэй.

Ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор гаргаж буй хүсэлт нь үндэслэлтэй, бодитой байх ёстой. Жишээбэл ердийн танил, хөрш зэргэдээ амьдардаг, хамт нэг сургуульд суралцаж байсан, нэг байгууллагад хамт ажиллаж байсан хүн бүрийг иргэдийн төлөөлөгчтэй хувийн харилцаатай байсан хэмээн хавтгайруулж болохгүй. Татгалзан гаргах тухай хүсэлтийн загварыг энэхүү гарын авлагын Хавсралт хэсгээс харна уу.

Татгалзан гаргах саналыг шүүгч буюу шүүх бүрэлдэхүүн дэмжиж тогтоол гаргасан тохиолдолд Та шүүх хуралдааны танхимаас гарах үүрэгтэй бөгөөд таны оронд өөр иргэдийн төлөөлөгчийг оруулна.

3. Иргэдийн төлөөлөгчийн оролцох шүүх хуралдааны төрлүүд

Хэрэг, маргааныг шүүгч дангаараа хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгч оролцохгүй. Ямар хэргүүдийг шүүгч дангаар шийдвэрлэдэг болохыг Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай, Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай болон Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд тодорхой заасан байдаг.

Шүүх бүрэлдэхүүн гэдэг нь анхан шатны шүүхэд даргалагч шүүгч, өөр хоёр шүүгчтэй хамтдаа хэрэг, маргааныг хянан хэлэлцэхийг хэлнэ.

Шүүгч дангаар болон шүүх бүрэлдэхүүнтэй шийдвэрлэх хэргүүд

Анхан шатны журмаар	Эрүүгийн хэрэг	Иргэний хэрэг	Захиргааны хэрэг
Шүүгч дангаар шийдвэрлэх хэргүүд	Хөнгөн, хүндэтгэр гэмт хэрэг	Хөдөлмөр, гэр бүл, тэтгэвэр, тэтгэмж, хялбаршуулсан болон онцгой ажиллагааны журмаар шийдвэрлэх хэргүүд	Дор нэрлэснээс бусад бүх захиргааны хэрэг маргаан
Шүүх бүрэлдэхүүнтэй шийдвэрлэх хэргүүд	Хүнд, онц хүнд гэмт хэрэг	Дээр нэрлэснээс бусад бүх хэрэг	Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Монгол Улсын яамнаас гаргасан захиргааны акттай холбоотой маргаан, Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын гаргасан захиргааны акттай холбоотой маргаан, Шүүгч дангаар шийдвэрлэсэн шийдвэрийг давж заалдах болон хяналтын шатны шүүхээс хүчингүй болгосон маргаан

4. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн шүүхийн хэлэлцүүлгийн үеэр эдлэх нийтлэг эрх

Судалгаанаас харахад Нийслэл дэх анхан шатны шүүхүүдэд иргэдийн төлөөлөгч нь шүүх хуралдааны танхимд унтах, юм идэх, бохь зажлах, орж гарах, хэт хайхрамжгүй, хариуцлагагүй хандах зэрэг зөрчлүүд нэлээд түгээмэл ажиглагдаж байжээ. Иймд шүүхийг үл хүндэтгэсэн дээрх зохисгүй байдлыг гаргахгүй байж, дараах нийтлэг эрхийг үр дүнтэй хэрэгжүүлбэл зохино. Үүнд:

1. Шүүхийн байранд хэргийн материалтай танилцах, тэмдэглэл хөтлөх;
2. Шүүгдэгч, гэрч, шинжээч, өмгөөлөгч, гуравдагч этгээд, зохигчдод асуулт тавих;
3. Нотлох баримт шинжлэхэд оролцох;
4. Хэргийн үйл баримт, зохигчийн гэм буруугийн талаар бичгээр дүгнэлт гаргах;
5. Өөрт нь итгэмжлэн мэдэгдсэн төр, байгууллага, хувь хүний нууцтай холбоотой асуудлыг задруулахгүй байх.

5. Эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдааны онцлог, эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдаанд шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн оролцоо

А) Эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдааны оролцогчид

- *Улсын ялагч*: Эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд төрийн нэрийн өмнөөс улсын ялагчаар оролцож буй прокурорыг хэлнэ. Улсын ялагч нь хууль болон хангалттай нотлох баримтад тулгуурласан өөрийн дотоод итгэлийг удирдлага болгон шүүгдэгчийн гэм бурууг шүүхийн өмнө нотлох үүрэг хүлээнэ.
- *Шүүгдэгч, түүний өмгөөлөгч*: Тухайн эрүүгийн хэрэгт прокурорын ялах дүгнэлтээр буруутгагдан гэм буруугаа шүүхийн өмнө таслан шийдвэрлүүлэхээр ирсэн этгээдийг хэлнэ. Шүүгдэгчийн эрх ашгийг хамгаалахаар түүнтэй харилцан тохиролцож гэрээ байгуулсны үндсэн дээр эрх зүйн туслалцаа, өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлж байгаа шүүхэд төлөөлөх эрх бүхий иргэнийг түүний өмгөөлөгч гэнэ. Шүүгдэгч нь төлбөрийн чадваргүй бол төрөөс улсын өмгөөлөгч томилж болно.
- *Хохирогчийн өмгөөлөгч*: Хохирогчийн эрх ашгийг

шүүхэд төлөөлөх эрх бүхий өмгөөлөгчийг хэлнэ.

- *Хохирогчийн хууль ёсны төлөөлөгч*: Хохирогчийн төрсөн болон үрчилж авсан эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг түүний хууль ёсны төлөөлөгч гэж үзнэ.
- *Гэрч*: Хэргийн талаар ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлыг мэдэж байгаа, тухайн хэрэгт холбогдолгүй хүнийг хэлнэ.
- *Шинжээч*: Тухайн хэрэгт хамааралтай асуудлаар шинжилгээ хийлгэж дүгнэлт гаргуулахын тулд хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүх тогтоолоор, шүүгчийн захирамжаар томилогдсон зохих байгууллагын шинжээч, тусгай мэдлэг бүхий, тухайн хэрэгт хувийн сонирхолгүй этгээдийг хэлнэ.
- *Орчуулагч, хэлмэрч*: Шүүх хуралдаанд оролцогч этгээд нь монгол хэл мэддэггүй бол өөрийн эх хэл буюу мэддэг хэл, бичгээр, хараагүй, хэлгүй, дүлий этгээд дохио, зангаа, тусгай тэмдэгт ашиглан орчуулагч, хэлмэрчийн тусламжтайгаар мэдүүлэг өгөх, гомдол гаргах, шүүх хуралдаанд үг хэлэх, хэргийн холбогдох бүх материалтай бүрэн танилцах эрхээр хангагдах бөгөөд шүүхийн бүртгэд бүртгэгдсэн мэргэжлийн орчуулагч хэлмэрчийг хэлнэ.
- *Иргэний нэхэмжлэгч, хариуцагч*: Гэмт хэргийн улмаас учирсан эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус хохирол хүлээсэн, түүнийгээ нөхөн төлүүлэх буюу сэргээлгэхээр шаардлага тавьж байгаа иргэн, хуулийн этгээдийг иргэний нэхэмжлэгч гэх бөгөөд дээр дурдсан хохирлыг хариуцвал зохих этгээдийг иргэний хариуцагч гэнэ.

Б) Эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдааны зарчим

- Гэмт хэрэг үйлдсэн, гэм буруутай этгээд бүрт зохих ялыг шударгаар оногдуулах;

- Хэнийг ч гэмт хэрэг үйлдсэн, гэм буруутайд тооцожгүй байх;
- Шүүх хуралдааныг тасралтгүй явуулах;
- Шүүх хуралдааныг нээлттэй явуулах;
- Хэргийг шүүх хуралдаанд хэлэлцэж байхад шүүх бүрэлдэхүүн өөрчлөгдөхгүй байх;
- Шүүн таслах ажиллагааг талуудын эрх тэгш байдал, мэтгэлцээний үндсэн дээр явуулах;
- Шүүгдэгч, хохирогчийг өмгөөлүүлэх эрхийг хангах;
- Хэргийн байдлыг тал бүрээс нь бүрэн бодитой тогтоох.

В) Эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдаанд шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн гүйцэтгэх үүрэг

Эрүүгийн шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгч нь шүүхийн хэлэлцүүлгийн үед оролцогчид асуулт тавьж болох бөгөөд шүүгдэгчийн гэм буруугийн талаар саналаа бичгээр гаргаж, саналаа шүүх хуралдаанд уншиж сонгох үүрэгтэй. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчид өөр хоорондоо санал зөрвөл саналаа тус тусд нь гаргаж болно.

6. Иргэний хэргийн шүүх хуралдааны онцлог, шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн оролцоо

А) Иргэний хэргийн шүүх хуралдааны оролцогчид

- *Зохигч:* Нэхэмжлэгч, хариуцагч болон хуульд заасны дагуу тэдэнтэй эрх зүйн хувьд ижил эрх, үүрэгтэйгээр хэрэгт оролцож байгаа этгээдийг хэлнэ.
- *Нэхэмжлэгч:* Хуульд заасан эрх, эрх чөлөө, хуулиар хамгаалагдсан ашиг сонирхол нь зөрчигдсөн гэж үзэж эрхээ сэргээлгэхээр өөрийн болон бусдын нэрийн өмнөөс нэхэмжлэл гаргагч этгээдийг хэлнэ.

- *Хариуцагч:* Нэхэмжлэгчийн эрх, эрх чөлөө, хуулиар хамгаалагдсан ашиг сонирхолд хохирол учруулсан буюу үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл зохих ёсоор биелүүлээгүй гэж нэхэмжлэлд дурдсан этгээдийг хэлнэ.
- *Гуравдагч этгээд:* Маргааны зүйлийн талаар бие даасан шаардлага гаргасан этгээдийг хэлнэ.
- *Өмгөөлөгч:* Гэрээний үндсэн дээр иргэн, хуулийн этгээдийг төлөөлөхдөө төлөөлүүлэгчийн эрх, эрх чөлөө, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор хуульд заасан бүх арга хэмжээ авах ба шаардлагатай эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх, хэргийн бодит байдлыг тогтооход туслах үүрэгтэй мэргэжлийн хуульчийг хэлнэ.
- *Итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч:* Иргэн өөрийгөө сайн дурын үндсэн дээр бусдаар, эсхүл гэрээний үндсэн дээр өмгөөлөгчөөр төлөөлүүлж болох бөгөөд энэхүү төлөөлөл нь итгэмжлэлээр баталгаажна.
- *Гэрч:* Хэрэг хянан шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий байдлыг мэдэж байгаа хэн ч гэрч байж болно.
- *Шинжээч:* Хэрэг хянан шийдвэрлэхэд шинжлэх ухаан, тооцоо, тоо бүртгэл, урлаг, утга зохиол, техникийн зэрэг тусгай мэдлэг шаардагдах асуудлыг тодруулахын тулд хэргийн оролцогчийн хүсэлтээр шүүхийн санаачилгаар шүүгч захирамж гарган томилогдсон иргэнийг хэлнэ.

Б) Иргэний хэргийн шүүх хуралдааны зарчим

- Шүүхийн өмнө талууд эрх тэгш байх;
- Шүүх хуралдааныг Монгол хэлээр тасралтгүй, нээлттэй явуулах;
- Талууд өмгөөлүүлэх эрхээр хангагдах;
- Хууль, олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг хэрэглэх;
- Талууд шүүхийн өмнө мэтгэлцэх;

- Талууд нотлох баримт цуглуулах, гаргах;
- Үндэслэл бүхий шүүхийн шийдвэр гаргаж, уншиж сонсгох.

В) Иргэний хэргийн шүүх хуралдаанд шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн гүйцэтгэх үүрэг

Шүүхийн хэлэлцүүлгийн үед зохигч, гуравдагч этгээд, тэдний төлөөлөгч, өмгөөлөгч, гэрч, шинжээчид асуулт тавих, шүүх хуралдааны дэгийг сахин биелүүлэх, хэргийн үйл баримт, зохигчийн гэм буруугийн талаар бичгээр дүгнэлт гаргах, дүгнэлтээ шүүх хуралдаанд уншиж сонсоно.

7. Захиргааны хэргийн шүүх хуралдааны онцлог, шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн оролцоо

А) Захиргааны хэргийн шүүх хуралдааны оролцогчид

- *Нэхэмжлэгч:* Захиргааны хууль бус актын улмаас зөрчигдсөн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлоо хамгаалуулахаар захиргааны хэргийн шүүхэд хандаж өргөдөл гаргасан иргэн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.
- *Хариуцагч:* Захиргааны хууль бус акт гаргаж, нэхэмжлэгчийн эрх, хуулиар хамгаалагдсан ашиг сонирхлыг зөрчсөн гэж нэхэмжлэлд дурдсан захиргааны байгууллага, албан тушаалтныг хэлнэ.
- *Гуравдагч этгээд:* Бусад иргэн, хуулийн этгээдээс гаргасан нэхэмжлэлийн дагуу захиргааны хэргийн шүүх дээр үүсгэсэн захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд өөрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалан захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцуулах нь зүйтэй гэж захиргааны хэргийн шүүх шийдвэрлэсэн иргэн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.
- *Прокурор:* Прокурор шүүх хуралдаанд төрийг

төлөөлж оролцох бөгөөд захиргааны байгууллага, албан тушаалтны шийдвэр, үйл ажиллагааны хууль зүйн үндэслэлийн талаар дүгнэлт гаргана.

Б) Захиргааны хэргийн шүүх хуралдааны онцлог

- Иргэн, хуулийн этгээдээс захиргааны актыг хууль бус хэмээн үзэж зөрчигдсөн эрхээ хамгаалуулахаар гаргасан гомдол, нэхэмжлэлийн дагуу захиргааны хэргийн шүүх хуралдаан явагддаг.
- Захиргааны хэргийн шүүх хуралдааны өмнө уг захиргааны хэргийг урьдчилан шийдвэрлэх ажиллагаа заавал хийгдсэн байх ёстой.
- Захиргааны хэргийн шүүхээс гаргах акт нь шийдвэр, магадлал, шүүгчийн захирамж, шийтгэвэр гэсэн хэлбэртэй байна.

В) Захиргааны хэргийн шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчийн гүйцэтгэх үүрэг

Шүүхийн хэлэлцүүлгийн үед иргэдийн төлөөлөгч нотлох баримт шинжлэхэд оролцох, хэргийн оролцогч, тэдгээрийн төлөөлөгч буюу өмгөөлөгч, гэрч, шинжээчид асуулт тавих, нэмэлт нотлох баримт цуглуулах талаар хүсэлт гаргах, хэргийн үйл баримт, хэргийн оролцогчийн гэм буруутай эсэхийн талаар дүгнэлт гаргах, шүүх хуралдааны дэгийг сахин биелүүлэх, хэргийн үйл баримт, хэргийн оролцогчийн гэм буруутай эсэхийн талаар гаргасан иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлтийг шүүх хуралдаанд уншиж сонсоно.

8. Иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлт, санал

Та шүүх хуралдаан дуусахаас өмнө өөрийн гэсэн санал, дүгнэлтээ гаргах ёстой. Энэ санал, дүгнэлтэд Та ямар хэрэгт оролцож байгаа болон хэргийн үйл явдлыг товчхон бичиж, хэрэг үйлдэгдэхэд хэний буруу байсан талаар бичгээр санал, дүгнэлт гаргана. Та иргэн, захиргааны хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд оролцвол иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлт, харин эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдаанд оролцвол иргэдийн төлөөлөгчийн санал бичнэ. Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хуулиудад бүрэлдэхүүнтэй шүүх хуралдаанд 3 хүртэл иргэдийн төлөөлөгч оролцуулахаар заасан бөгөөд энэ тохиолдолд иргэдийн төлөөлөгчид санал зөрвөл санал, дүгнэлтээ тус тусдаа гаргаж болно.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд заасны дагуу шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч нь шүүх хуралдаанд оролцож, хэрэг маргааныг хамтын зарчмаар шийдвэрлэхэд оролцох ба иргэдийн төлөөлөгч Та зөвхөн олон нийтийн төлөөлөл, ил тод байдлын илэрхийлэл болохоос гадна мэргэжлийн хуульчийн хэмжээнд ёс зүйг баримтлах, хараат бус, нөлөөнд үл автах нь иргэдийн төлөөлөгчийн эрхэм зорилго мөн.

ШҮҮХ ХУРАЛДААНЫ ДАРАА ХҮЛЭЭХ ҮҮРЭГ

V БҮЛЭГ

1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч Та эрх зүйн хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцохдоо үргэлж санаж, дагаж мөрдөх үүрэгтэй, хориглох тодорхой зүйл байдаг. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд зааснаар иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд дараах зүйлийг хориглоно. Үүнд:

1. Шүүх хуралдааныг орхин явах, хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр хүрэлцэн ирэхгүй байх;
2. Шүүх хуралдааны дэгийг сахин биелүүлэхгүй байх;
3. Хэргийн оролцогч, түүний өмгөөлөгч, төлөөлөгчтэй уулзах;
4. Хэргийн талаар нотлох баримт цуглуулах;
5. Өөрт нь итгэмжлэгдсэн төр, байгууллага, хувь хүний нууцтай холбоотой мэдээллийг задруулах;
6. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд иргэдийн төлөөлөгчөөр оролцсон талаар мэдээлэл өгөх.

2. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйлийг зөрчсөнөөр хүлээх хариуцлага

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч таныг эрх зүйн хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд дээр дурдсан хориглох үйлдлийг гаргасан эсэхэд Шүүхийн ерөнхий зөвлөл хяналт тавьдаг. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч нь санаатай болон болгоомжгүй, хайхрамжгүй ямар ч шалтгааны улмаас дээр дурдсан хориглох үйлдлүүдийг гаргаж үл болно. Хэрэв шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч өөрийн үйл ажиллагаанд хориглох үйлдэл гаргасан тохиолдолд Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс таны цаашид иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдох эрхийг хасах арга хэмжээ авдаг.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдон, эрх зүйн хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцох эрхээ хасуулах нь нэг талаас таныг хүлээсэн үүрэгт ажилдаа хариуцлагагүй хандсан болохыг харуулахын зэрэгцээ нөгөө талаас Монгол Улсын иргэн танд олгогдсон нэгэн онцгой эрх, бас журамт үүргээ нэр төртэй биелүүлж чадаагүй болохыг илэрхийлэх тул нэн анхааралтай, хариуцлагатай хандах нь зүйтэй.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд зааснаар хуульд заасан хүндэтгэн үзэх шалтгаанаас бусад шалтгаанаар шүүхийн үйл ажиллагаанд оролцохоос санаатайгаар зайлсхийсэн бол нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хоёроос тав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох арга хэмжээ авдаг болохыг анхаарна уу.

3. Нууц хадгалах

Шүүх хуралдаан бүр үргэлжлэх хугацааны хувьд харилцан адилгүй. Зарим шүүх хуралдаан хэдэн цагаар үргэлжлээд дуусдаг бол ээдрээ, төвөгтэй зарим хэргийн шүүх хуралдаан хэдэн өдрөөр ч үргэлжилж

болно. Шүүх хуралдааныг даргалагч шүүгч шүүхийн шийдвэр, шийтгэх, цагаатгах тогтоолын агуулгыг танилцуулж, тогтоох хэсгийг уншиж сонгосноор хаадаг.

Шүүхийн танхимд байгаа хүмүүс шүүхийн шийдвэр, шийтгэх, цагаатгах, шүүхийн тогтоолыг босч сонсоно. Ийнхүү уншиж сонгосноор шүүхийн шийдвэр, шийтгэх, цагаатгах, шүүхийн тогтоол хүчинтэй болно. Хэрэв шүүх хуралдааны оролцогчдоос

шүүхийн тогтоолын агуулга хэсгээс ойлгохгүй болон тодруулах зүйл байгаа бол хуралдааныг даргалагч шүүгч шаардлагатай асуудлыг тайлбарлаж өгнө.

Даргалагч шүүгч шүүх хуралдааныг хааснаар шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч таны гүйцэтгэх ажиллагаа дуусгавар болно.

Шүүхээр хэрэг, хянан шийдвэрлэх ажиллагаан дахь таны оролцоо дуусгавар болсон ч төр, байгууллага хувь хүний нууцтай холбоотой мэдээллийг нууцлах үүрэг тань хэвээр хадгалагдах болно.

Мөн хэрэг, маргааныг эцэслэн шийдвэрлэсэн шийдвэр таны сэтгэл санаа болоод хувийн үнэлэмжид заавал нийцэх албагүй харин хуульд нийцсэн байх ёстой гэдгийг анхаарна уу.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч нь тодорхой ял шийтгэл хүлээсэн гэм буруутай этгээдийн өмнөөс шаналах, нөхцөл байдлыг өөр дээрээ тусган авч сэтгэл зүйгээ таагүй байдалд оруулахгүй байхыг хичээх хэрэгтэй.

4. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн урамшуулал

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчид хөлс олгох асуудлыг Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, Санхүүгийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран баталсан журмаар зохицуулна.

ШҮҮХИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧ ТАНЫ ХАРААТ БУС БАЙДАЛ

VI БҮЛЭГ

1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн хараат бус байдал

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч таны хараат бус байдал гэдэг нь эрх зүйн хэрэг маргааны үйл баримт, хэргийн бодит байдлыг тогтоох, дүгнэлт гаргахдаа ямар нэг сэтгэлийн хөдлөл, хөндлөнгийн оролцоо, дарамт шахалтгүйгээр, аливаа хувийн ашиг сонирхол харахгүй байх явдлыг ойлгоно.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч таныг шүүх хуралдаанд оролцох, дүгнэлт гаргах ажиллагаанд шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, хэргийн оролцогч болон өөр бусад ямар ч этгээд аливаа хэлбэрээр нөлөөлөхийг оролдох явдлыг хуулиар хориглодог.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч танд хөндлөнгөөс хэн ч, ямар ч хэлбэрээр нөлөөлөх эрхгүй болохыг сайтар ухамсарлаж, өөрийн хараат бус байдлаа хамгаалах, хөндлөнгийн нөлөөнд автахгүй байх чадвартай байх нь чухал юм.

2. Таны шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн ажил үүрэгтэй холбогдуулан хөндлөнгөөс нөлөөлөхийг оролдвол Та яах ёстой вэ?

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч өөрт нь хөндлөнгийн нөлөө үзүүлэх гэсэн аливаа оролдлогыг соргоогоор мэдрэх чадвартай байх учиртай. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх дараах нийтлэг оролдлого гарч болох юм.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч танд дээрх болон өөр бусад хэлбэрээр хөндлөнгөөс нөлөө үзүүлэх, таны хараат бус байдалд халдах аливаа оролдлого мэдэгдсэн буюу илэрсэн тохиолдолд энэ тухай Шүүхийн тамгын газрын ажилтанд яаралтай мэдэгдэж, шүүгчийн нэгэн адил нөлөөллийн мэдүүлэг бөглөнө.

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч таны хараат бус байдалд хөндлөнгөөс нөлөөлөх ямар нэгэн оролдлого гарсан тохиолдолд Та тухайн нөлөөлөх оролдлого гаргасан этгээдээс айж эмээх, сүрдэх, түүнээс болоод энэ тухай Шүүхийн тамгын газарт мэдээлэхгүй нуун дарагдуулах, нөлөөллийн мэдүүлэг бөглөхөөс татгалзаж болохгүй. Учир нь энэ тухай нуун дарагдуулах нь хожим илүү ноцтой сөрөг үр дагаварт хүргэж болзошгүй ба харин нэн даруй мэдээлж, нөлөөллийн мэдүүлэг бөглөсөн байдал тань таныг хараат бус ажилласан, гадны нөлөөнд автаагүй болохыг харуулна (Нөлөөллийн мэдүүлгийн загварыг хавсралтаас харна уу.).

Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч таны хараат бус байдалд халдсан этгээдэд Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн саналыг үндэслэн холбогдох шүүхээс тодорхой хариуцлага хүлээлгэдэг.

ХАВСРАЛТ

Эрүүгийн шүүх хуралдаанд оролцож буй иргэдийн төлөөлөгчийн санал

20...оны ... сарын ...-ны өдөр
.....хот/сум

.....
..... шүүхийн
шүүгчийн даргалсан-д холбогдох
эрүүгийн шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр
оролцов.

Хэргийн талаар:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Гэм буруутай эсэх:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Санал гаргасан

Иргэдийн төлөөлөгч:

/ /

Иргэний шүүх хуралдаанд оролцож буй иргэдийн
төлөөлөгчийн дүгнэлт

20...оны сарын-ны өдөр
.....хот/сум

.....
..... шүүхийн
.... шүүгчийн даргалсан-
ын нэхэмжлэлтэй,-д холбогдох
иргэний шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр
оролцов.

Хэргийн талаар:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Гэм буруутай эсэх:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Дүгнэлт гаргасан
Иргэдийн төлөөлөгч:

/ /

Захиргааны шүүх хуралдаанд оролцож буй иргэдийн
төлөөлөгчийн дүгнэлт

20...оны ... сарын-ны өдөр
.....хот/сум

.....
..... шүүхийн
..... шүүгчийн даргалсан-
ын нэхэмжлэлтэй,-д холбогдох
захиргааны шүүх хуралдаанд иргэдийн төлөөлөгчөөр
оролцов.

Хэргийн талаар:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Гэм буруутай эсэх:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Дүгнэлт гаргасан

Иргэдийн төлөөлөгч: / /

**Иргэний шүүх хуралдаанаас татгалзан гарах тухай
иргэдийн төлөөлөгчийн хүсэлт**

20... оны ... сарын ... —ны өдөр
.....хот/сум

Иргэдийн төлөөлөгч овогтой
..... би
.....хэргийг
хянан шийдвэрлэхэд оролцож болохгүй Монгол Улсын
Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн
91 дүгээр зүйлд заасан дараах үндэслэл байгаа учраас
хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах
хүсэлт гаргаж байна/тохирох үндэслэлийн урдах тоог
дугуйлах/.

1. урьд нь уг хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд
зохигч, гуравдагч этгээд, тэдгээрийн төлөөлөгч буюу
өмгөөлөгч, гэрч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрчийн
хувиар оролцсон;
2. уг хэргийн болон шүүх хуралдааны оролцогчийн
гэр бүл, төрөл, садан бол, эсхүл шүүх бүрэлдэхүүнд
хоорондоо гэр бүлийн болон төрөл, садангийн
холбоотой хүмүүс орсон байвал;
3. хэргийн оролцогчтой хувийн харилцаатай, түүнчлэн
уг хэргийг шударгаар шийдвэрлэж чадах эсэх талаар
үндэслэл бүхий эргэлзээ байвал.

Татгалзан гарах хүсэлт гаргасан
иргэдийн төлөөлөгч
овогтой.....

Иргэний шүүх хуралдаанаас иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах тухай хүсэлт

20... оны ... сарын ... өдөр
.....хот/сум

Иргэний хэргийн зохигч, гуравдагч этгээд, тэдгээрийн төлөөлөгч буюу өмгөөлөгч, иргэдийн төлөөлөгч /аль тохирохын доогуур зурах/
... овогтой би
.....хэргийг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн, иргэдийн төлөөлөгч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга /аль тохирохын доогуур зурах/
..... овогтой-г Монгол Улсын Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 91 дүгээр зүйлд заасан дараах үндэслэл байгаа учраас хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гаргах хүсэлт гаргаж байна/тохирох үндэслэлийн урдах тоог дугуйлах/.

1. урьд нь уг хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд зохигч, гуравдагч этгээд, тэдгээрийн төлөөлөгч буюу өмгөөлөгч, иргэдийн төлөөлөгч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга, гэрч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрчийн хувиар оролцсон;
2. уг хэргийн болон шүүх хуралдааны оролцогчийн гэр бүл, төрөл, садан бол, эсхүл шүүх бүрэлдэхүүнд хоорондоо гэр бүлийн болон төрөл, садангийн холбоотой хүмүүс орсон байвал;
3. хэргийн оролцогчтой хувийн харилцаатай, түүнчлэн уг хэргийг шударгаар шийдвэрлэж чадах эсэх талаар үндэслэл бүхий эргэлзээ байвал.

Иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах хүсэлт
гаргасан
.....овогтой

**Эрүүгийн шүүх хуралдаанаас
татгалзан гарах тухай иргэдийн төлөөлөгчийн хүсэлт**

20... оны ... сарын өдөр
.....хот/сум

Эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаанд оролцож байгаа иргэдийн төлөөлөгч овогтой би дээрх хуульд /34 дүгээр зүйл/ заасан эрхийнхээ дагуу Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд /49 дүгээр зүйлд/ заасан дараах үндэслэл байгаа учраас хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах хүсэлт гаргаж байна/тохирох үндэслэлийн урдах тоог дугуйлах/.

1. хохирогч, иргэний нэхэмжлэгч, иргэний хариуцагч буюу тэдний төлөөлөгчийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садан, эсхүл шүүгдэгчийн буюу түүний хууль ёсны төлөөлөгчийн төрөл, садан, түүнчлэн улсын ялагч, өмгөөлөгч, мөрдөн байцаагч, хэрэг бүртгэгчийн төрөл, садан байвал;
2. тухайн хэрэгт хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, өмгөөлөгч, орчуулагч, хэлмэрч, шинжээч, хөндлөнгийн гэрч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн даргаар оролцсон бол;
3. өөрөө шууд буюу шууд бусаар энэ хэрэгт хувийн сонирхолтой байна гэж үзэх бусад үндэслэл байгаа бол.

Татгалзан гарах хүсэлт гаргасан иргэдийн төлөөлөгч
.....овогтой

Эрүүгийн шүүх хуралдаанаас иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах хүсэлт

20... оны ... сарын ... өдөр

.....хот/сум

Эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааны оролцогч яллагдагчовогтой өмгөөлөгч /аль тохирохын доогуур зурах/ овогтой
... би дээрх хуулийн 36 дугаар зүйлийн 36.3.10, 41 дүгээр зүйлийн 41.3.7-д заасан эрхийнхээ дагуу
.....энэ хэргийг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн, прокурор, иргэдийн төлөөлөгч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга /аль тохирохын доогуур зурах/ овогтой-ыг Монгол Улсын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд /49 дүгээр зүйлд/ заасан дараах үндэслэл байгаа учраас хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гаргах хүсэлт гаргаж байна/ тохирох үндэслэлийн урдах тоог дугуйлах/.

1. хохирогч, иргэний нэхэмжлэгч, иргэний хариуцагч буюу тэдний төлөөлөгчийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садан, эсхүл шүүгдэгчийн буюу түүний хууль ёсны төлөөлөгчийн төрөл, садан, түүнчлэн улсын яллагч, өмгөөлөгч, мөрдөн байцаагч, хэрэг бүртгэгчийн төрөл, садан байвал;
2. тухайн хэрэгт хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, өмгөөлөгч, орчуулагч, хэлмэрч, шинжээч, хөндлөнгийн гэрч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн даргаар оролцсон бол;
3. өөрөө шууд буюу шууд бусаар энэ хэрэгт хувийн сонирхолтой байна гэж үзэх бусад үндэслэл байгаа бол.

Иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах
хүсэлт гаргасан..... овогтой

**Захиргааны шүүх хуралдаанаас татгалзан гарах тухай
иргэдийн төлөөлөгчийн хүсэлт**

20... оны ... сарын ... —ны өдөр
.....хот/сум

Иргэдийн төлөөлөгч овогтой
..... би
.....хэргийг
хянан шийдвэрлэхэд оролцож болохгүй Монгол Улсын
Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн
64 дүгээр зүйлд заасан дараах үндэслэл байгаа учраас
хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гарах
хүсэлт гаргаж байна/тохирох үндэслэлийн урдах тоог
дугуйлах/.

1. урьд нь уг хэргийг хянан шийдвэрлэхэд хэргийн оролцогч, тэдгээрийн төлөөлөгч буюу өмгөөлөгч, прокурор, иргэдийн төлөөлөгч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга, гэрч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрчээр оролцож байсан;
2. уг хэргийн болон шүүх хуралдаанд оролцогчийн гэр бүл, төрөл садан, эсхүл шүүх бүрэлдэхүүнд хоорондоо гэр бүлийн болон төрөл, садангийн холбоотой хүмүүс орсон;
3. хэргийн оролцогчтой хувийн харилцаатай, эсхүл уг хэргийг шударгаар шийдвэрлэж чадах эсэх талаар үндэслэл бүхий эргэлзээ байвал.

Татгалзан гарах хүсэлт гаргасан иргэдийн
төлөөлөгчовогтой

Захиргааны шүүх хуралдаанаас иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах тухай хүсэлт

20... оны ... сарын ... өдөр
.....хот/сум

Захиргааны хэргийн зохигч, гуравдагч этгээд, тэдгээрийн төлөөлөгч буюу өмгөөлөгч, иргэдийн төлөөлөгч /аль тохирохын доогуур зурах/
..... овогтой
..... би
хэргийг хянан шийдвэрлэх шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн, иргэдийн төлөөлөгч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга /аль тохирохын доогуур зурах/ овогтой-г Монгол Улсын Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 64 дүгээр зүйлд заасан дараах үндэслэл байгаа учраас хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас татгалзан гаргах хүсэлт гаргаж байна/тохирох үндэслэлийн урдах тоог дугуйлах/.

1. урьд нь уг хэргийг хянан шийдвэрлэхэд хэргийн оролцогч, тэдгээрийн төлөөлөгч буюу өмгөөлөгч, прокурор, иргэдийн төлөөлөгч, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга, гэрч, шинжээч, орчуулагч, хэлмэрчээр оролцож байсан;
2. уг хэргийн болон шүүх хуралдаанд оролцогчийн гэр бүл, төрөл садан, эсхүл шүүх бүрэлдэхүүнд хоорондоо гэр бүлийн болон төрөл, садангийн холбоотой хүмүүс орсон;
3. хэргийн оролцогчтой хувийн харилцаатай, эсхүл уг хэргийг шударгаар шийдвэрлэж чадах эсэх талаар үндэслэл бүхий эргэлзээ байвал;

Иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах хүсэлт
гаргасан.....овогтой

Шүүхийн Ерөнхий зөвлөлийн 2013 оны 05 дугаар сарын 31-ний
өдрийн 06 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

_____ ШҮҮХ

/Шүүхийн нэр/

_____ он _____ сар _____

_____ /баримт үйлдсэн газрын нэр/

НӨЛӨӨЛЛИЙН МЭДҮҮЛГИЙН ТАЛААР ТАНИЛЦУУЛСАН БАРИМТ

“Нөлөөллийн мэдүүлэг” нь иргэн, албан тушаалтан, төрийн болон төрийн бус байгууллага, хуулийн этгээдийн эрхтэй болон эрхгүй этгээдээс шүүхийн бие даасан, хараат бус байдалд хөндлөнгөөс нөлөөлөх оролдлого гаргасныг мэдүүлсэн хууль ёсны баримт болно.

Тухайн хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэхэд шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдалд нөлөөлөх оролдлого гаргасан бол уг хэрэг, маргааныг хүлээн авсан шүүгч, шүүх бүрэлдэхүүн Шүүгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 22 дугаар зүйлд заасны дагуу “нөлөөллийн мэдүүлэг” хөтөлнө.

Нөлөөллийн мэдүүлэгт дурдсан мэдээллийг шалгуулах, зохих хариуцлага ногдуулах суудлыг Шүүхийн ерөнхий зөвлөл эрх бүхий байгууллагад хандан шийдвэрлүүлж, энэ тухай олон нийтэд хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан тухай бүрд нь мэдээлнэ.

Шүүгчийн хараат бус байдалд халдсан этгээдэд Шүүгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 38 дугаар зүйлд заасны дагуу дараах хариуцлагыг ногдуулна.

38.1 Шүүгчийн хэрэг, маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулахад аливаа хэлбэрээр нөлөөлөх, халдахыг оролдсон иргэн, албан тушаалтан, төрийн болон төрийн бус байгууллага, хуулийн этгээдийн эрхтэй

болон эрхгүй этгээдэд энэ хуулийн 22 дугаар зүйлд заасан нөлөөллийн мэдүүлэг болон Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн хүсэлтийг үндэслэн эрүү, иргэн, захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх журмын дагуу харьяалах шүүх дараах хариуцлага хүлээлгэнэ:

38.1.1. иргэнийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгож, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр зарлах;

38.1.2. төрийн байгууллагын албан тушаалтныг эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан албан тушаалаас нь чөлөөлөх буюу огцруулах арга хэмжээ авах;

38.1.3. улс төрийн нам, төрийн бус байгууллага, хуулийн этгээд, хуулийн этгээдийн эрхгүй этгээдийн удирдлага, эрх баригч болон тухайн хууль бус нөлөөлөх, халдах үйл ажиллагааг төлөвлөсөн, зохион байгуулсан, үйлдсэн, оролцсон, мэдсэн боловч таслан зогсоох арга хэмжээ аваагүй аливаа ажилтан, этгээдийг нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг арав дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл уг байгууллагыг албадан татан буулгах буюу татан буулгахгүйгээр гэм буруутай этгээдийг 30 хүртэл хоногоор баривчлах.

38.2. Энэ хуулийн 38.1.2-т заасан төрийн байгууллагын албан тушаалтныг албан тушаалаас нь чөлөөлөөгүй буюу огцруулаагүй бол шүүхийн журмаар албадан чөлөөлж, огцруулах бөгөөд энэ тухай олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр зарлана.

38.3. Шүүгчийн хараат бус байдалд нөлөөлсөн, халдсан албан тушаалтныг албан тушаалаас нь энэ хуулийн 38.2-т зааснаар шүүхийн журмаар албадан чөлөөлж, огцруулахад энэ хуулиас бусад хуулиар тогтоосон нөхцөл, журам хэрэглэгдэхгүй бөгөөд энэхүү үндэслэл нь тухайн албан тушаалтныг төрийн албанд дахин ажиллуулахгүй байх үндэслэл болно.

38.4. Энэ хуулийн 38.1-д заасан хариуцлага хүлээсэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг Монгол Улсаас албадан гаргаж, дахин ирэх эрхийг нь 10 хүртэл жилээр хасна.

Шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдалд нөлөөлөх оролдлогыг гаргасан тохиолдолд хүлээлгэх хуульд заасан хариуцлагын тухай мэдээлэлтэй танилцаж, хүлээн зөвшөөрсөн болно.

А/А	Хэргийн ямар оролцогч болох	Овог нэр	Гарын үсэг	Он сар өдөр
1.				
2.				
3.				
4.				

Танилцуулсан шүүгчийн туслах

/ _____ /

Шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдалд хөндлөнгөөс нөлөөлөх оролдлого ирсэн эсэх: _____

Шүүгч _____ / _____ /

_____ он _____ сар _____

/Хувийг хэрэгт/

ТАНГАРГИЙН БИЧИГ

20 оны сарын өдөр шүүхийн нэр

Иргэдийн төлөөлөгч би хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёс, хуулийг дээдлэн, хэрэг, маргааны талаар хэнээс ч хараат бусаар дүгнэлт гаргахаа батлан тангараглая. Миний бие өргөсөн тангаргаа зөрчвөл хуульд заасан хариуцлага хүлээх болно.

Тангараг өргөсөн иргэдийн төлөөлөгч:

.....ний.....

Регистрийн дугаар.....

**Анхан шатны шүүхүүдийн хаяг,
холбоо барих мэдээлэл**

Дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны 1 дүгээр шүүх	Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, Сүхбаатарын гудамж Утас:51-263446 Факс:70118669 Веб сайт: http://www.sukhbaatar.court.gov.mn/ E-майл: d_irgen1_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүрэг
Дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны 2 дугаар шүүх	Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, Чингисийн өргөн чөлөө Утас:320791 Факс:11-341474 Веб сайт: http://www.khan-uul.court.gov.mn/ E-майл: d_irgen2_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн Баянгол, Хан-Уул, Сонгинохайрхан дүүрэг
Дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны 3 дугаар шүүх	Улаанбаатар хот, Багануур дүүрэг Утас:70212094 Факс:70210234 Веб сайт: http://baganuurshuukh.mn/ E-майл: baganuur_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн Багануур дүүрэг болон Төв аймгийн Мөнгөнморьт, Баяндэлгэр сумд, Хэнтий аймгийн Цэнхэр-Мандал сум
Дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны 4 дүгээр шүүх	Улаанбаатар хот, Налайх дүүрэг Утас:70232518, Веб сайт: http://bagakhangai-nalaikh.court.gov.mn/ E-майл: nalaikh_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн Налайх, Багахангай дүүрэг болон Төв аймгийн Баян, Баянжаргалан, Эрдэнэ сумд
Дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны 1 дүгээр шүүх	Улаанбаатар хот, Баянзүрх дүүрэг, Их засагийн өргөн чөлөө Утас:11-450329 Факс:11-458385 Веб сайт: http://www.eruu-ankhan1.court.gov.mn/ E-майл: d_eruu1_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Баянзүрх дүүрэг, Их засгийн өргөн чөлөө
Дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны 2 дугаар шүүх	Улаанбаатар хот, Баянгол дүүрэг, Замчдын гудамж Утас:11-326586 Факс:11-326586 Веб сайт: http://www.bayangol.court.gov.mn/ E-майл: d_eruu2_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн Баянгол, Хан-Уул, Сонгинохайрхан дүүрэг
Дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны 3 дугаар шүүх	Улаанбаатар хот, Багануур дүүрэг Утас:70212094 Факс:70210234 Веб сайт: http://baganuurshuukh.mn/ E-майл: baganuur_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн Багануур дүүрэг болон Төв аймгийн Мөнгөнморьт, Баяндэлгэр сумд, Хэнтий аймгийн Цэнхэр-Мандал сум

Дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны 4 дүгээр шүүх	Улаанбаатар хот, Налайх дүүрэг Утас:70232518 Веб сайт: http://bagakhangai-nalaikh.court.gov.mn/ E-майл: nalaikh_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн Налайх, Багахангай дүүрэг болон Төв аймгийн Баян, Баянжаргалан, Эрдэнэ сумд
Захиргааны хэргийн анхан шатны 1 дүгээр шүүх	Архангай аймаг, Эрдэнэбулган сум Утас:70332942, Факс:70332930 Веб сайт: http://www.court.ar.gov.mn/ E-майл: arkhangai_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Архангай аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 2 дугаар шүүх	Баян-Өлгий аймаг, Өлгий сум Утас:70423512 Факс:70422416 Веб сайт: http://www.court.bo.gov.mn/ E-майл: bayan-ulgii_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Баян-Өлгий аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 3 дугаар шүүх	Баянхонгор аймаг, Баянхонгор сум Утас:70440554 Факс:70442453 Веб сайт: http://www.court.bkh.gov.mn/ E-майл: bayankhongor_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Баянхонгор аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 4 дүгээр шүүх	Говь-Алтай аймаг, Есөнбулаг сум Утас:70484175, Факс:70483775 Веб сайт: http://www.court.go.gov.mn/ E-майл: govi-altai_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Говь-Алтай аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 5 дугаар шүүх	Говьсүмбэр аймаг, Сүмбэр сум Утас:70543129 Факс:70543129 Веб сайт: http://www.court.gs.gov.mn/ E-майл: govisumber_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Говьсүмбэр аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 6 дугаар шүүх	Дархан-Уул аймаг, Дархан сум Утас:70370023 Факс:70373331 Веб сайт: http://www.court.da.gov.mn/ E-майл: darkhan_ankhan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дархан-Уул, Сэлэнгэ аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж

Захиргааны хэргийн анхан шатны 7 дугаар шүүх	Дорноговь аймаг /Сайншанд сум/ Утас:70522612 Факс:70522612 Веб сайт: http://www.court.do.gov.mn/frontend/ Е-майл: dornogovi_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дорноговь аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 8 дугаар шүүх	Дорнод аймаг, Хэрлэн сум Утас:70582228 Факс:70584971 Веб сайт: http://www.court.dd.gov.mn/ Е-майл: dornod_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дорнод аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 9 дүгээр шүүх	Дундговь аймаг, Сайнцагаан сум Утас:70522418 Факс:70593692 Веб сайт: http://www.court.du.gov.mn/ Е-майл: dundgovi_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дундговь аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 10 дугаар шүүх	Завхан аймаг, Улиастай сум Утас:70463630, Факс:70463969 Веб сайт: http://www.court.za.gov.mn/ Е-майл: zavkhan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Завхан аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 11 дүгээр шүүх	Орхон аймаг, Баян-Өндөр сум Утас:70356039, Факс:70359721 Веб сайт: http://www.court.or.gov.mn/ Е-майл: orkhon_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Булган, Орхон аймгийн засаг, захиргаа нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 12 дугаар шүүх	Өмнөговь аймаг, Даланзадгад сум Утас:70533631, Факс:70533631 Веб сайт: http://www.court.umnugobi.gov.mn/ Е-майл: umnugovi_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Өмнөговь аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 13 дугаар шүүх	Өвөрхангай аймаг, Арвайхээр сум Утас:70322788, Факс:70322448 Веб сайт: http://court.ov.gov.mn/ Е-майл: uvurkhangai_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Өвөрхангай аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж

Захиргааны хэргийн анхан шатны 14 дүгээр шүүх	Сүхбаатар аймаг, Баруун-Урт сум Утас:70518447, Факс:70518671 Веб сайт: http://www.court.su.gov.mn/ E-майл: sukhbaatar_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Сүхбаатар аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 15 дугаар шүүх	Төв аймаг, Зуунмод сум Утас:70272421, Факс:70273881 Веб сайт: http://www.court.tuv.mn/ E-майл: tuv_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Төв аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 16 дугаар шүүх	Увс аймаг, Улаангом сум Утас:70452484, Факс:70452484 Веб сайт: http://www.court.uv.gov.mn/ E-майл: Uvs_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Увс аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 17 дугаар шүүх	Ховд аймаг, Жаргалант сум Утас:70433912, Факс:70432552 Веб сайт: http://www.court.kho.gov.mn/ E-майл: khovd_ankhan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Ховд аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 18 дугаар шүүх	Хөвсгөл аймаг, Мөрөн сум Утас:70383257, Факс:70384652 Веб сайт: http://www.court.khs.gov.mn/ E-майл: khuvs gul_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Хөвсгөл аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 19 дүгээр шүүх	Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум Утас:70562290, Факс:70562290 Веб сайт: http://www.court.khe.mn/ E-майл: khentii_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Хэнтий аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Захиргааны хэргийн анхан шатны 20 дугаар шүүх	Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг, Самбуугийн гудамж Утас:331063 Факс:264681 Веб сайт: http://www.admincourt.gov.mn/main/ E-майл: zakhirgaa20_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Нийслэлийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж

Сум дундын 1 дүгээр шүүх	Архангай аймаг, Эрдэнэбулган сум Утас:70332867, Факс:70332867 Веб сайт: http://www.court.ar.gov.mn Е-майл: arkhangai_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Архангай аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сум дундын 2 дугаар шүүх	Баян-Өлгий аймаг Өлгий сум Утас:70423512, Факс:70422232 Веб сайт: http://www.court.bo.gov.mn Е-майл: bayan-ulgii_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Баян-Өлгий аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сум дундын 3 дугаар шүүх	Баянхонгор аймаг Баянхонгор сум Утас:70440554, Факс:70442186, Веб сайт: http://www.court.bkh.gov.mn Е-майл: bayankhongor_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Баянхонгор аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сум дундын 4 дүгээр шүүх	Булган сум Булган аймаг Утас:70342204, Факс:70342989 Веб сайт: http://www.court.bu.gov.mn Е-майл: bulgan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Булган аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сум дундын 5 дугаар шүүх	Говь-Алтай аймаг Есөнбулаг сум Утас:70484175, Факс:70483775 Веб сайт: http://www.court.go.gov.mn Е-майл: govi-altai_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Говь-Алтай аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сум дундын 6 дугаар шүүх	Говьсүмбэр аймаг Сүмбэр сум Утас:70543129, Факс:70543010 Веб сайт: http://www.court.gs.gov.mn Е-майл: govisumber_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Говьсүмбэр аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж, Дорноговь аймгийн Айраг, Даланжаргалан сумд болон Дундговь аймгийн Баянжаргалан, Цагаандэлгэр сумд
Сум дундын 7 дугаар шүүх	Дархан-Уул аймаг Дархан сум Утас:70370023, Факс:70373180 Веб сайт: http://www.court.da.gov.mn/ Е-майл: darkhan_ankhan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дархан-Уул аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж

Сүм дундын 8 дугаар шүүх	Дорноговь аймаг Сайншанд сум Утас:70522340, Факс:70522340 Веб сайт: http://www.court.do.gov.mn/frontend/ Е-майл: dornogovi_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дорноговь аймгийн Алтанширээ, Дэлгэрэх, Сайхандулаан, Мандах, Хөвсгөл, Хатанбулаг, Сайншанд сумд
Сүм дундын 9 дүгээр шүүх	Дорноговь аймаг Замын-Үүд сум Утас:70521158, Факс:70521158 Веб сайт: http://www.court.zamin-uud.do.gov.mn/ Е-майл: zamiin-uud_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дорноговь аймгийн Улаанбадрах, Эрдэнэ, Өргөн, Замын-Үүд сумд
Сүм дундын 10 дугаар шүүх	Дорнод аймаг /Хэрлэн сум/ Утас:70582228, Факс:70584865 Веб сайт: http://www.court.dd.gov.mn/ Е-майл: dornod_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дорнод аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сүм дундын 11 дүгээр шүүх	Дундговь аймаг, Сайнцагаан сум Утас:70593016, Факс:70593692 Веб сайт: http://www.court.du.gov.mn/ Е-майл: dundgovi_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дундговь аймгийн Цагаан-дэлгэр, Баянжаргалан сумдаас бусад бүх засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сүм дундын 12 дугаар шүүх	Завхан аймаг, Улиастай Утас:70463630, Факс:70463969 Веб сайт: http://www.court.za.gov.mn/ Е-майл: zavkhan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Завхан аймгийн Улиастай, Алдархаан, Дөрвөлжин, Завхан-Мандал, Идэр, Отгон, Ургамал, Цагаанхайрхан, Цагаанчулуут, Цэцэн-Уул, Сантмаргац, Сонгино, Шилүүстэй, Яруу, Эрдэнэхайрхан сумд
Сүм дундын 13 дугаар шүүх	Завхан аймаг, Тосонцэнгэл сум Утас:70468075 Факс:70468033 Веб сайт: http://court.tosontsengel.za.gov.mn/ Е-майл: tosontsengel_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Завхан аймгийн Тэс, Баянтэс, Баянхайрхан, Асгат, Түдэвтэй, Нөмрөг, Тэлмэн, Их-Уул, Тосонцэнгэл сумд

Сум дундын 14 дүгээр шүүх	Орхон аймаг, Баян-Өндөр сум, Утас:70359678, Факс:70357301 Веб сайт: http://www.court.or.gov.mn/ Е-майл: sukhbaatar_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалаал: Орхон аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сум дундын 15 дугаар шүүх	Өмнөговь аймаг Даланзадгад сум Утас:70533631, Факс:70532306 Веб сайт: http://www.court.umnugobi.gov.mn/ Е-майл: umnugovi_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалаал: Өмнөговь аймгийн Баяндалай, Булган, Гурвантэс, Даланзадгад, Мандал-Овоо, Номгон, Ноён, Сэврэй, Ханхонгор, Хүрмэн, Цогт-Овоо сумд
Сум дундын 16 дугаар шүүх	Өмнөговь аймаг, Ханбогд сум Утас:70535181, Факс:70535161 Веб сайт: www.khanbogd.om.court.gov.mn , Е-майл: khanbogd_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалаал: Өмнөговь аймгийн Баян-Овоо, Манлай, Цогтцэций, Ханбогд сумд
Сум дундын 17 дугаар шүүх	Өвөрхангай аймаг, Арвайхээр сум Утас:70322788, Факс:70322257 Веб сайт: http://court.ov.gov.mn/ Е-майл: uvurkhangai_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалаал: Өвөрхангай аймгийн Баруунбаян-Улаан, Богд, Уянга, Тарагт, Гучин-Ус, Зүүнбаян-Улаан, Нарийн тээл, Хайрхандулаан, Сант, Төгрөг, Баянгол, Арвайхээр сумд
Сум дундын 18 дугаар шүүх	Өвөрхангай аймаг, Хархорин сум Утас:70327628, Факс:70327389 Веб сайт: http://www.court.harhorin.gov.mn/ Е-майл: kharkhorin_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалаал: Өвөрхангай аймгийн Хархорин, Хужирт, Бат-Өлзий, Есөнзүйл, Өлзийт, Бүрд, Баян-Өндөр сумд болон Төв аймгийн Эрдэнэсант сум
Сум дундын 19 дүгээр шүүх	Сүхбаатар аймаг, Баруун-Урт Утас:70518447, Факс:70518727 Веб сайт: http://www.court.su.gov.mn/ Е-майл: sukhbaatar_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалаал: Сүхбаатар аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж

Сүм дундын 20 дугаар шүүх	Сэлэнгэ аймаг, Сүхбаатар сум Утас:70362294, Факс:70363703 Веб сайт: http://www.court.se.gov.mn/ Е-майл: selenge_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Сэлэнгэ аймгийн Алтанбулаг, Зүүнбүрэн, Ерөө, Түшиг, Шаамар, Хүдэр, Жавхлант, Цагааннуур, Хушаат, Сүхбаатар сумд
Сүм дундын 21 дүгээр шүүх	Сэлэнгэ аймаг Мандал сум Утас:70367668 Факс:70362339, Веб сайт: http://www.court.zuunkharaa.se.gov.mn/ Е-майл: mandal_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Сэлэнгэ аймгийн Мандал, Баянгол сумд болон Төв аймгийн Сүмбэр, Жаргалант, Борнуур, Батсүмбэр сумд
Сүм дундын 22 дугаар шүүх	Сэлэнгэ аймаг, Сайхан сум, хөтөл Утас:70368133, Факс: 70368133 Веб сайт: http://www.court.khotol.se.gov.mn/ Е-майл: Saikhan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Сэлэнгэ аймгийн Орхон, Орхонтуул, Баруунбүрэн, Сант, Сайхан сумд
Сүм дундын 23 дугаар шүүх	Төв аймаг, Зуунмод сум Утас:70272421, Факс:70272695 Веб сайт: http://www.court.tuv.mn/ Е-майл: tuv_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Төв аймгийн Зуунмод, Алтанбулаг, Баян-Өнжүүд, Баянцогт, Баянцагаан, Баянхангай, Бүрэн, Дэлгэрхаан, Сэргэлэн, Лүн, Өндөрширээт, Архуст, Аргалант, Цээл, Баянчандмань, Заамар, Угтаалцайдам сумд
Сүм дундын 24 дүгээр шүүх	Увс аймаг, Улаангом сум Утас:70452484, Факс:70452202 Веб сайт: http://www.court.uv.gov.mn/ Е-майл: Uvs_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Увс аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сүм дундын 25 дугаар шүүх	Ховд аймаг, Жаргалант сум Утас:70433912, Факс:50434167 Веб сайт: http://www.court.kho.gov.mn/ Е-майл: khovd_ankhan_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Ховд аймгийн Дөргөн, Буянт, Дарви, Дуут, Жаргалант, Зэрэг, Манхан, Мянгад, Чандмань, Эрдэнэбүрэн, Ховд сумд

Сум дундын 26 дугаар шүүх	Ховд аймаг, Булган сум Утас:70436280, Факс:70436261 Веб сайт: http://www.court.kho.gov.mn/ Е-майл: bulgan_kho_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Ховд аймгийн Булган, Алтай, Үенч, Цэцэг, Мөст, Мөнххайрхан сумд
Сум дундын 27 дугаар шүүх	Хөвсгөл аймаг, Мөрөн хот Утас:70383257, Факс:70382539 Веб сайт: http://www.court.khs.gov.mn/ Е-майл: khuvs gul_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Хөвсгөл аймгийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүх нэгж
Сум дундын 28 дугаар шүүх	Хэнтий аймаг, Өндөрхаан Утас:70562191, Факс:70562516 Веб сайт: http://www.court.khe.mn/ Е-майл: khentii_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Хэнтий аймгийн Мөрөн, Дэлгэрхаан, Жаргалтхаан, Өмнө-Дэлгэр, Батширээт, Биндэр, Баян-Адарга, Дадал, Норовлин, Баян-Овоо, Батноров, Хэрлэн сумд
Сум дундын 29 дүгээр шүүх	Хэнтий аймаг, Бор өндөр сум Утас:70567006 Факс:70567164 Веб сайт: http://borundur.khe.court.gov.mn/ Е-майл: bor-undur_tg@shuukh.mn Нутаг дэвсгэрийн харьяалал: Дорноговь аймгийн Иххэт сум болон Хэнтий аймгийн Галшар, Баянмөнх, Дархан, Бор-Өндөр сумд

ГАРЧИГ

Өмнөх үг	3
Нэгдүгээр бүлэг. Та шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчөөр сонгогдлоо	4
1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч гэж хэн бэ?	4
2. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчид тавигдах шаардлага	5
3. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн сонгон шалгаруулалт	6
4. Шүүхийн мэдэгдэх хуудас	7
5. Та өөрийн эрхэлдэг ажлаа хэрхэн зохицуулах вэ?	10
Хоёрдугаар бүлэг. Та шүүх хуралдаанд хэрхэн бэлтгэх вэ?	12
1. Шүүх хуралдаанаас өмнө хэргийн материалтай танилцах	12
2. Та шүүх хуралдаанд юу авч очих шаардлагатай вэ?	12
3. Та шүүх хуралдааны өдөр хувцаслалтдаа юуг анхаарах вэ?	13
Гуравдугаар бүлэг. Шүүх хуралдааны товлосон өдөр ирлээ	14
1. Та шүүх хуралдаан эхлэхээс ямар хугацааны өмнө шүүхийн байранд ирэх ёстой вэ?	14
2. Та шүүхийн байранд ирээд хэнтэй уулзах ёстой вэ?	14
3. Шүүх хуралдаан эхлэхээс өмнө мэдэж авах, анхаарах зүйл	15
4. Шүүх хуралдааны нийтлэг дэг	16
Дөрөвдүгээр бүлэг. Та шүүх хуралдаанд хэрхэн оролцох вэ?	17
1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн тангараг	17
2. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийг татгалзан гаргах	18
3. Иргэдийн төлөөлөгчийн оролцох шүүх хуралдааны төрлүүд	20
4. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч Та шүүхийн хэлэлцүүлгийн үеэр ямар нийтлэг эрх эдлэх вэ?	21
5. Эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдааны онцлог, эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдаанд шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн оролцоо	22

6. Иргэний хэргийн шүүх хуралдааны онцлог, шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн оролцоо	24
7. Захиргааны хэргийн шүүх хуралдааны онцлог, шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн оролцоо	26
8. Иргэдийн төлөөлөгчийн дүгнэлт, санал	28
Тавдугаар бүлэг. Шүүх хуралдааны дараа хүлээх үүрэг	29
1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйл	29
2. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн үйл ажиллагаанд хориглох зүйлийг зөрчсөн тохиолдолд хүлээх хариуцлага ...	30
3. Нууц хадгалах	30
4. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн урамшуулал	32
Зургаадугаар бүлэг. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгч таны хараат бус байдал	33
1. Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн хараат бус байдал	33
2. Хэн нэгэн нь таны шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн ажил үүрэгтэй холбогдуулан хөндлөнгөөс нөлөөлөхийг оролдвол Та яах ёстой вэ?	33
Хавсралт	35
Маягтууд	35-47
Тангаргийн бичиг	47
Анхан шатны шүүхүүдийн хаяг, холбоо барих мэдээлэл	48

